

Dr P. H. VAN CITTERT

UTRECHT,
W. HEUKELSLAAN 71
TEL. 14869

20 Juli 1950

Verzorgde Heer Michel.

In de eerste plaats mijn hartelijke dank voor uw afdructje over „Les Jades archéologiques“, dat ik met belangstelling las. Mijn gezondheids toestand is langzaam aan het verbeteren, waan ik ben nog kortademig en zeer pijnlijk. Ik ben dan nog altijd met ziekte „verlof“. Op mijn pijnlijke dagen slaap ik veel (iën nuik hield ik wel met 20 uur per dag!), op mijn goede dagen werk ik aan een uitvoerige beschrijvende catalogus van onze collectie oude instrumenten. Ik ben

nu aan de afdeling astronomie berij, en zend
U hierbij een exemplaar van de beschrijving van
onze collectie (als nu die paar astrolabia die wij
besitken: een collectie met vrouwen). Een deegelyke be-
schrijving van onze quadranten is nu in bewerking.
Kent U een astrolabium van Nabrecht? Ik hoop on-
lang een boek, aangevonden hoe dit te maken. Het
is afwykend van alle astrolabia die ik ooit beschre-
ven zag. Het boek bevat vele platen om op hetzel-
f hout te plakken en zo het astrolabium te maken. Het
geeft de yktele stonkenheit, naam, en de ene zijde de
wonder- en de andere zijde de zuiden hemel.
Het vriendelyk greeke, wie en het selgenen, Van P. A. C. M.

27 juillet 1950

Cher Monsieur van Cittert,

Votre lettre du 20, qui m'est parvenue à la campagne, où je suis encore pour quelque temps, me rassure sur votre santé, et je suis heureux de voir que vous pouvez vous consacrer à de si intéressants travaux. Votre catalogue raisonné des astrolabes d'Utrecht est un document extrêmement utile; je souhaiterais que tous les conservateurs aient aussi bien décrit leurs collections: nous disposerions d'une bien meilleure documentation.

Vos considérations U 1, U 2 et U 3 sont fort intéressantes et manquent dans la plupart des ouvrages. Je suis content de les avoir.

J'attire votre attention sur la rédaction de la définition que vous donnez de la médiation, page 3, lignes 3-5. A première lecture, on pourrait comprendre que la médiation est un angle mesuré dans le plan de l'écliptique, c.à d. une longitude. En fait, comme vous l'écrivez quelques lignes plus loin, c'est une ascension droite, et je crois que la meilleure définition consisterait à dire: c'est le degré de l'écliptique qui a la même ascension droite que l'étoile considérée.

Une question que je me suis souvent posée, c'est comment ces médiations ont été mesurées: La mesure des ascensions droites est liée à celle du temps, et n'est devenue usuelle qu'après l'invention des horloges. Avant cela, on ne pouvait qu'observer, tant bien que mal, la culmination d'une étoile, et noter (mais comment) le point de l'écliptique qui culminait au même instant. Si vous rencontrez un jour de la littérature à ce sujet, vous m'obligerez en me la signalant.

Ce que vous me dites d'un ouvrage de Habrecht sur l'astrolabe m'intéresse beaucoup. Je n'ai jamais entendu parler de cet astrolabe spécial, mais il me paraît fort probable que Habrecht a construit des instruments, bien qu'il ne soit jamais cité que comme horloger. Pourriez-vous à l'occasion me donner le titre complet et la date de votre livre? Il y a à Paris, au Conservatoire des Arts et Métiers, deux planches gravées du ciel austral et boréal, qui m'ont toujours fort intrigué, et votre information pourrait aider à les comprendre.

Je regrette que la fatigue de mes travaux de ce printemps m'ait empêché de participer au Congrès d'Amsterdam. Y êtes-vous allé? Et quelle a été votre impression? Avez-vous entendu des communications intéressantes sur le sujet dont nous nous occupons?

A vous lire et avec mes meilleurs vœux pour votre complet rétablissement, je vous prie de croire, cher Monsieur van Cittert, à mes sentiments bien cordiaux.

UTRECHT, 6 Augustus 1950
 WOLTER HEUKELSLAAN 71
 Tel. 14869

Hooggeachte Heer Michel.

De ontwerpen van het genoemde astrolabium is de ^{de maker van} zoon van de Sweedse klok van Straatsburg, G. H. Baillie. Watch & Clockmakers of the World (London 1947) vermeldt 4 Isaacs Habrecht, nam:

1. Isaac Habrecht: 1544-1620, maker of the second clock of Strasburg.
2. " " 1589-1633, son of N° 1, arts, mathematicus en astronoom.
3. " " 1611-1686 eveneens zoon van N° 1!
4. " " 1641-1667 kleinzoon van N° 1.

N° 2 is de ontwerper van het astrolabium.

Het boekje is getiteld:

"Isaaci Habrechtii, Phil et Met. Doct. Planiglobium Coeleste ac Terrestre, argentinensi quondam, nunc opera Johannis Christophori Sturmii, Norimbergae. Emandatus, auctus ^{ac} et universalis editum, prostat apud Paulum Tursten. Techno-bibliopolum norimbergensem (Typis Christophori Gerhardi)

Jaartal v. l. privilege van de drukker: 1662.

Op de oudste gravures (blykbaar 1° druk, zie foto 3) staat als jaartal 1620. Op latere ~~met~~, als byv. 5, heeft wettelijk geen jaartal change: "Elevationis accommodatum a Joanne Christophoro Sturmio, Phil. M., 1666."

De oorspronkelijke "planiglobe" was nam. voor 48° bestemd. Sturm heeft er later een groot aantal by later tekens van andere breedten. Hier,

voeg ik er een bij (foto 5). Grootte der foto's ongeveer 1/2. de horizon.
Tekeningen moesten zorgvuldig worden langs de verduidel. Het
getal was bestemd om op hout of metaal geplakt of geprepareerd te
worden. Het gebruik is waarschijnlijk te niet met de figuren duidelijk.

Behalve ^{van} de hemel geeft Habrecht ook een dergelijk stel van de
aarde. De aarde wordt daar afgebeeld op een platte schijf a met van
weers zijden, enz.

In Gunter staat het astrolabium van ~~G~~ Lansberg vermeld
maar alleen als een tekening in een hoek van een frontispiece van
een boekje van quadranten. De eigenlijke tekeningen betreffende het
astrolabium van Lansberg manken altijd in de boekjes van
Lansberg, daar ze er nietgenomen waren om op hout of metaal te plakken
en dan uit te leggen. Maar daar ik niet een beschrijving van de qua-
dranten bezig ben, zocht ik naar verschitterde drukken betreffende
deze quadranten, en vond toen in de Universiteitsbibliotheek 2 latyn-
se vertalingen, beide compleet met de tekeningen van het quadrant en
het astrolabium. De foto's van het astrolabium (A. B) zond ik u toe,
met de wending is, dat de Grote Beer er in zijn getal op staat.

Hoe het congres behoeft de geschiedenis der natuurwetenschappen
gewest is, dat ik nog niet. Dat heeft nam. eerst de volgende week
plaats. Ik hoop dat mijn gezondheidsbestand mij toelaten en heen
te gaan.

U betrouwe mij in het begin van de zomer eens te komen op zoeken.
Lees het mijn spijt heb ik u nog niet gezien. Verder met het veel
groeten en de meeste begroeting.

Uw. dier. J. H. van Cittert

UTRECHT, 15 Sept 1950
 WOLTER HEUKELSLAAN 71
 Tel. 14869

Hooggeachte Heer Michel.

Hierbij een mogelijke beschrijving van de Utrechtse
 quadranten als ik u onlangs van onze estrologia zond.
 Ik hoop dat ik u hiërmee een genoegen doe.

Het Amsterdamse congres was vrij slecht geregeld,
 vele sprekers die zich opgegeven hadden ontbraken.
 Dan werd, zonder voorafgaande waarschuwing, een andere
 spreker ingeschoten, zodat als men b.v. Dr. kwam om een
 bepaalde spreker te horen, men vernam, dat deze Di al ge-
 weest was, en was men genooddacht een verhaal aan te horen,
 dat je in het geheel niet interesseerde. Ik was per taxi
 naar Amsterdam gegaan, en kwam daar midden in een
 taxistaking aan, zodat het zeer leek, dat ik in het ge-
 heel niet op het congres zou kunnen komen. Onze kennissen
 of familieleden met particuliere auto's waren alle net vaxen-
 tie. Maar een kennis van een kennis van onze gastvrouw,
 die van het geval hoorde, stelde zijn eigen auto + diech zelf
 als chauffeur te mijner beschikking, zodat alles uiteindelijk
 toch terecht kwam.

Heeft u mijn vorige brief met J.W.'s onwangen?

Wilt U l. v. p. mijn groeten aan Menno overbrengen.
Met menzelijke groeten en de beste hoopzacking.
Nw. dw.

P. H. van Cittert